

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA TANIK DELİLİ

Adem GÜVEZ*

Öz

İspat hukuku açısından görsel veya işitsel yolla edinilen bilgilerin mahkemeye aktarılması, en önemli takdiri delillerden olan tanık beyanını oluşturmaktadır. İdari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanması gerektiğine ilişkin doğrudan veya atıf niteliğinde bir düzenleme bulunmadığı gibi idari yargı makamları tarafından da tanık delili uygulamada kabul edilmemektedir.

Tanık delilinin idari yargıda kabul edilmesi adil yargılanma hakkının etkin kullanılması ve hukuk devleti ilkesinin güçlenmesi açısından önem arz etmektedir. İspat hukuku yönünden değerli bir delil türü olan ve idari yargılama hukukunda tartışmalı bir konu olan tanık delilini, doktrindeki tespit ve değerlendirmeler ile yargı makamlarının içtihatları kapsamında yorumlayıp tanık delilinin mevcut aşamadaki niteliği ve delil değeri hakkında tarafımızca bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

İdari Yargılama Hukuku • İspat • Tanık • Doktrin • İchtihat

WITNESS EVIDENCE IN THE ADMINISTRATIVE JURISDICTION

Abstract

From the point of view of the law of proof, the transfer of information obtained by visual or auditory means to the court constitutes the witness statement, which is the most important assessment of the evidence. The administrative judiciary does not have a direct or reference regulation that the evidence of the witness

* Bartın Üniversitesi Hukuk Müşaviri Vekili, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi | Bartın University Legal Advisor, Selcuk University, Graduate Student.

✉ av_ademguvez@hotmail.com • ORCID 0000-0003-3385-0899

🔍 **Atıf Şekli** | Cite As: GÜVEZ Adem, “İdari Yargılama Hukukunda Tanık Delili”, SÜHFD., C. 29, S. 3, 2021, s. 2087-2130.

🔍 **İntihal** | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

should be applied, nor is it accepted by the administrative judicial authorities in the application of witness evidence.

Accepting witness evidence in the administrative judiciary is important for the effective exercise of the right to a fair trial and for strengthening the principle of the rule of law. We have reviewed the evidence of the witness, the evidence in the doctrine, the assessments and the jurisdictions of the judiciary, which is a valuable type of evidence in terms of evidence law and a controversial issue in the administrative jurisdiction law and have made some assessments about the nature and value of evidence at the current stage.

Key Words

Administrative Jurisdiction • Proof • Witness • Doctrine • Court Practices

GİRİŞ

İdare ile gerçek veya tüzel kişiler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin maddi gerçekliklerin somut delillere istinaden hukuka uygun bir şekilde ispatlanması idari yargılama hukukunun temel amaçlarından biridir. İdari yargılama hukukunda esas alınan 2577 sayılı İYUK m. 31 hükmüne istinaden ispat araçları konusunda genel ve temel bir Kanun olan 6100 sayılı HMK'ya atıfta bulunmak suretiyle uyuşmazlıklar konusunda esas alınması gereken delillere atıfta bulunulmuştur. Bu atıf hükmü dışında idari yargılama hukukunun özünü oluşturan İYUK m. 20/1 fıkrasındaki hükümle somutlaştırılan re'sen araştırma ilkesi kapsamında hukuka uygun olan her türlü bilgi ve belgenin de deliller kapsamında dikkate alınması söz konusudur.

Çalışma konumuz olan idari yargılama hukukunda tanık delili ispat hukuku yönünden İYUK'ta düzenlenmediği gibi HMK'ya yapılan atıf hükmünde de tanık delili konusunda bir düzenleme mevcut değildir. Dolayısıyla İYUK'ta tanık delili hakkında herhangi bir düzenleme mevcut olmadığından dolayı idari yargı makamları tarafından idari işlemin oluşum sürecinde değerlendirmeye alınan tanık beyanları belgeye dayalı olarak idari uyuşmazlıkların çözümünde dolaylı olarak dikkate alınmaktadır. Yazılılık ilkesi ve bu ilkenin sonucu olan evrak üzerinde inceleme kuralı kapsamında idari yargılama evresinde tanık delili uygulamada kabul edilmemektedir.

İdari yargı mevzuatında, hakkında herhangi bir düzenlemenin olmadığı uygulamada da dikkate alınmayan tanık delili idari yargılama hukukunun tartışmalı konularından birisi haline gelmiştir. Dolayısıyla tartışmalı bir konu olan tanık delilinin idari yargılama hukukundaki yerinin ve niteliğinin değerlendirilmesi, bu delilinin idari yargılama hukukunda uygulanıp uygulanmayacağı konusunda hem doktrindeki görüşler hem de yargı makamlarının içtihatları kapsamında konunun gerekçeli ve hukuk mantığı kapsamında yorumlanması önem arz etmektedir.

Ceza ve medeni yargılama hukuklarında etkin bir şekilde uygulanan tanık delili, yargılama faaliyetlerinin etkinliğini artıran ve duruşma safhasında beyanlarının sorgulanması, tartışılması açısından tarafları psikolojik açıdan tatmin eden tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanmaması, doktrindeki tartışmalar ve yargılama makamlarının konuya ilişkin değerlendirmeleri idari yargılama hukukunun tartışmalı konularından olan tanık delili hakkında bu çalışmayı yapmamızda etkili olmuştur.

I. İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İSPAT VE DELİLLER

A. İspat Kavramı

Davaya konu olan uyuşmazlık konusu çekişmeli maddi vakıaların gerçekliği konusunda yargı makamlarını inandırma faaliyetine ispat denir¹. İspat taraflar açısından bir yük olduğu gibi kanuni güvence altına alınmış olan hukuki dinlenilme ve açıklama yapma hakkının ayrılmaz bir parçasıdır². Taraflar ispat hakkı kapsamında davaya konu olan uyuşmazlık hakkındaki sav ve savunmalarının doğruluğuna yargı makamlarını inandırma gayreti içinde olurlar³.

¹ PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, Medeni Usûl Hukuku, 13. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 538; TANRIVER, Süha, Medeni Usûl Hukuku Cilt I, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 758; ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, 10. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 365.

² TANRIVER, s. 758.

³ GÖZÜBÜYÜK, s. 462.

B. İspatın Konusu

İspatın konusu davaya konu olan ve taraflar arasında çekişmeli nitelik taşıyan maddi vakıalardır⁴. İspatın konusu olan maddi vakıalar, hukuk kuralının dayandığı ve bu kuralın hukuki sonuç doğurması açısından önem arz eden doğrudan vakıalar olabileceği gibi uygulanacak hukuk kuralı konusunda mantıksal çıkarımda bulunmaya yarayan dolaylı vakıalar da olabilmektedir⁵.

Re'sen araştırma ilkesinin esas alındığı idari yargılama hukukunda yargı makamları, taraflar arasında çekişmeli olmayan maddi vakıaların da gerçekliğini tespit ve değerlendirme yetkisine sahiptirler⁶. Re'sen araştırma ilkesi, idari yargılama hukukunda görülen davanın maddi gerçeklik doğrultusunda karara bağlanmasında hâkimin veya mahkemenin aktif rol aldığı ve yargılamanın yürütülmesinde etkin olduğu yargılama ilkesidir⁷. Re'sen araştırma ilkesi kanuni bir ilke olup İYUK m. 20/1 fıkrasında belirtilen, Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar, kuralıyla somutlaştırılmıştır⁸.

İdari yargılama hukukunda iptal davalarında ispatın konusu idareyi işlem yapmaya sevk eden sebep oluştururken; tam yargı davalarında ise meydana gelen zararın idarenin işlem veya eyleminden kaynaklı olup olmadığı ve aradaki illiyet bağı ispatın konusunu oluşturmaktadır⁹.

⁴ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 539; TANRIVER, s. 762.

⁵ TANRIVER, s. 766.

⁶ TANRIVER, s. 766.

⁷ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 248; NOHUTÇU, Ahmet, İdari Yargı, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, s. 234; GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, 28. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 344; CEYLAN, Mahmut, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017, s. 105; EVREN, Çınar Can, "İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, S. 1-2, 2008, s. 710.

⁸ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 248; NOHUTÇU, s. 234; CEYLAN, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, s. 106; YILDIRIM, Turan, İdari Yargı, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s. 428; GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel, İdare Hukukuna Giriş, 14. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011, s. 499.

⁹ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 366.

C. İspat Yükü

İddia veya savunmanın dayanağını oluşturan maddi vakıaların doğruluğunun ispatlanmaması durumunda yargı makamlarının aleyhte karar vereceği, kararın sonucuna hangi tarafın katlanacağına tespitine ilişkin yüke ispat yükü denir¹⁰. İspat yükü, yargısal faaliyetin türüne, taraflarca getirilme veya re'sen araştırma ilkesinin uygulanma durumuna bağlı olmadan ve herhangi bir farklılık arz etmeden her zaman mevcut olup değişmez bir kuraldır¹¹.

İdari yargı mevzuatında ispat yüküne ilişkin bir düzenleme mevcut olmadığı gibi adli yargıya ilişkin ispat yükü hakkındaki hükümler idari yargılama hukukunda aynen uygulanamaz¹².

İspat yükü kural olarak ileri sürülen olgunun doğruluğunu ispatlama açısından davacıya yüklenmiştir. Bu kural idari yargılama hukukunda da geçerlidir. İdari yargılama hukukunda davanın tarafları arasındaki orantısızlık ve yönetilenlerin yönetime karşı korunması gibi sebeplerden dolayı ispat yükünü belirleme konusunda idari yargı makamlarına geniş yetkiler tanınmıştır.

İdari yargılama hukukunda davacının iddiasını doğrulaması açısından ispat yükü katı bir şekilde uygulanmamaktadır¹³. Davacının iddiasını ispatlaması açısından davaya konu olan idari işlem veya eylemin sebebine ilişkin idari işlem dosyası yargı makamları tarafından idareden talep edilmektedir. Bu yöntem hem uyuşmazlıkların çözülmesini kolaylaştırmakta hem de yargılama faaliyetinin yürütülmesini hızlandırmaktadır¹⁴.

İdari yargılama hukukunda davanın türüne göre ispat yüküne baktığımızda iptal davalarına ilişkin bilgi ve belgeler idarenin elinde olduğu için ispat yükü idareye yüklenmişken; tam yargı davalarında ise idarenin

¹⁰ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 561; TANRIVER, s. 795.

¹¹ TANRIVER, s. 796.

¹² ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 368.

¹³ NOHUTÇU, s. 364.

¹⁴ GÖZÜBÜYÜK, s. 468.

eyleminden zarar gördüğünü iddia eden kişi idarenin kusurunu, ortaya çıkan zararı ve illiyet bağıını genel hükümlere istinaden ispat etmelidir¹⁵.

Ç. Deliller

1. Delil Kavramı

Davaya konu olan çekişmeli vakıaların ispatlanması için başvuru- lan araçlara delil denir¹⁶. Tarafların iddia ve savunmalarının esasını oluşturan davaya konu olan maddi gerçekliğin doğruluğu açısından önem arz eden ispat araçlarına delil denilmektedir¹⁷.

Dava öncesi süreçte mahkeme dışında gerçekleşmiş olan vakıaları temsilen yargılama evresine aktaran, çekişmeli vakıaları yansıtmaya elverişli olan ve ispat faaliyetinde kullanılan inandırma araçları delil kavramı kapsamında yer almaktadır¹⁸.

2. Delillerin Özellikleri

Davaya konu olan uyumsuzluğun ispatlanması açısından önem arz eden deliller akla ve gerçeğe uygun olmalı, maddi vakıaları temsil etmeli, taraflarca incelenmeye açık olmalı ve Anayasamızın m. 38/6 fıkrasına¹⁹ istinaden hukuka uygun bir şekilde elde edilmelidir²⁰. Bu kapsamda hukuka aykırı olan deliller maddi vakıaların ispatında dikkate alınmaz²¹.

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesine istinaden hâkim veya mahkeme delilleri takdir ederken keyfi tutum ve davranışlardan kaçınmalı, maddi gerçekliğin somut delillerle bağlantısını rasyonel, tutarlı, mantıki ve hukuki gerekçelere dayandırmalıdır²².

¹⁵ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 369.

¹⁶ GÖZÜBÜYÜK, s. 462; NOHUTÇU, s. 364; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 581.

¹⁷ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 581; TANRIVER, s. 817.

¹⁸ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 581.

¹⁹ Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

²⁰ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 370-371.

²¹ TANRIVER, s. 817; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 587.

²² TANRIVER, s. 422.

3. Delil Türleri

a. Genel Olarak

Deliller, bağlayıcılık yönünden kendi içinde kesin ve takdiri deliller olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır²³. Yargı makamlarının üzerinde herhangi bir takdir hakkının olmadığı, kanun koyucu tarafından hükümleri ve şartları belirlenmiş olan bağlayıcı nitelikteki delillere kesin delil; hüküm ve şartları kanun koyucu tarafından belirlenmemiş, bağlayıcılık niteliği taşımayan serbestçe değerlendirme yetkisinin mevcut olduğu durumlarda geçerli olan delillere takdiri delil denilmektedir²⁴. Takdiri delillere değerlendirilebilir delil de denilmektedir²⁵.

İdari yargılama hukukunda hem kesin hem de değerlendirilebilir denilen takdiri deliller maddi gerçeğin ortaya çıkması açısından dikkate alınmaktadır²⁶. Kesin deliller konusunda kanuni hükümler kapsamında değerlendirme yapılırken bunların dışındaki tüm konularda takdiri delil kuralı geçerlidir. Takdiri deliller, hâkimi bağlamadığından dolayı serbestçe değerlendirilebildiği gibi takdiri delillerle ispatın mümkün olduğu uyuşmazlıklarda ispat aracı niteliğindeki her şey delil olarak kabul edilebilir ve bu delillere istinaden karar da verilebilir²⁷.

İYUK m. 20/1 fıkrasındaki²⁸ temel kural kapsamında re'sen araştırma ilkesine istinaden delil serbestisi ilkesi geçerlidir²⁹. Re'sen araştırma ilkesi maddi gerçekliğin hukuka uygun olarak ispatlanmasında etkili olan, delillerin toplanması ve takdiri açısından önem arz etmektedir. İdari yargılama hukukunda taraflar ileri sürmese dahi re'sen araştırma ilkesine istinaden yargı makamları tarafından vakıalar kendiliğinden araştırılıp

²³ GÖZÜBÜYÜK, s. 462; TANRIVER, s. 845.

²⁴ GÖZÜBÜYÜK, s. 462; TANRIVER, s. 845

²⁵ GÖZÜBÜYÜK, s. 462.

²⁶ GÖZÜBÜYÜK, s. 462; NOHUTÇU, s. 364.

²⁷ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 607.

²⁸ Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. bu husustaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir. Hakkı sebeplerin bulunması halinde bu süre, bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.

²⁹ GÖZÜBÜYÜK, s. 462.

tespit edilebilir³⁰. Dolayısıyla bu ilke delillerle sıkı bir bağ içindedir³¹. Danıştay'ın konuyla ilgili bir içtihatında İYUK m. 20/1 fıkrasına istinaden yargı makamlarının re'sen araştırma ilkesi kapsamında görülen davaların sağlıklı bir şekilde karara bağlanabilmesi için her türlü evrak, bilgi ve belgeyi ilgililerden talep edebilmesinin herhangi bir işlem veya eylemin hukuka uygunluk denetimi açısından zorunlu olduğu belirtilerek idari yargılama hukukunda re'sen araştırma ilkesi ve kamusal menfaatler gereği delil serbestisi ilkesinin esas alındığı belirtilmiştir³². İYUK m. 20/1 fıkrasında yargı makamlarının ihtiyaç duydukları evraklar ile her türlü bilginin taraflardan ve ilgili diğer yerlerden talep edilmesine ilişkin yetki dikkate alındığında idari yargılama hukukunda delil serbestisi ilkesi kapsamında delilleri serbestçe değerlendirme yetkisinin esas alındığını belirtiriz.

İdari yargılama hukukunda deliller konusunda sistematik bir kanuni düzenleme mevcut olmayıp İYUK m. 31/2 fıkrasına yapılan atıf gereği bilirkişi ve keşif delili konusunda HMK hükümleri esas alınmıştır³³. İdari yargı makamları tarafından re'sen araştırma ilkesi kapsamında bilirkişi ve keşif deliline başvurulmaktadır³⁴.

b. Belge Delili

İdari yargılama hukukunda belge kavramının kapsamında yer alan uyumsuzluk konusu vakıaları ispata yarayan yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler, elektronik ortama aktarılan veriler ile buna benzer şekilde bilgileri içeren

³⁰ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 366.

³¹ CEYLAN, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, s. 107; ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 248; GÖZÜBÜYÜK, s. 345.

³² Danıştay 15. Dava Dairesi, T. 15.03.2013, E. 2012/2479, K. 2013/2035, <https://www.lexpera.com.tr>.

³³ GÖZÜBÜYÜK, s. 463.

³⁴ ASLAN, Zehreddin, "Türk İdari Yargı Sisteminde Resen Araştırma İlkesi", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24, Ekim 2000-Mart 2001, s. 57.

taşıyıcıların tamamı belge delili olarak kullanılabilir³⁵. İdari yargılama hukukunda davanın yapısına göre resmi belgeler, senet, sicil, makbuz gibi deliller kullanılabilir³⁶.

İYUK m. 20/1 fıkrasında yargı makamlarının ihtiyaç duydukları evraklar ile her türlü bilginin taraflardan ve ilgili diğer yerlerden talep edilmesine ilişkin yetki dikkate alındığında idari yargılama hukukunda delil serbestisi ilkesi kapsamında delilleri serbestçe değerlendirme yetkisinin esas alındığını belirtebiliriz.

İdari yargılama hukukunun özünü teşkil eden temel ilkelerden olan yazılılık kuralı ve evrak üzerinde inceleme yetkisi kapsamında belge delili uyuşmazlık konusunun doğruluğunu ispatlama açısından önem arz eden deliller arasındadır.

c. Bilirkişi Delili

Davanın konusu olan çekişmeli vakıaların açıklığa kavuşturulması veya teknik ve özel bilgi gerektiren konularda yargı makamlarına oy veya görüşünü sunan uzman sıfatına sahip bağımsız ve tarafsız üçüncü kişilere bilirkişi denir³⁷. İYUK m. 31/1 fıkrasına³⁸ istinaden HMK'nın bilirkişi deliline ilişkin hükümleri kapsamında idari yargılama hukukunda bilirkişi delili kullanılmaktadır. Teknik ve özel konularda başvurulanan bilirkişi delili idari yargılama hukukunda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. HMK hükümleri kapsamında takdiri deliller arasında yer alan bilirkişi delili re'sen araştırma ve delil serbestisi ilkesine istinaden idari yargı makamları tarafından serbestçe değerlendirilmektedir.

³⁵ GÖZÜBÜYÜK, s. 463.

³⁶ GÖZÜBÜYÜK, s. 463; NOHUTÇU, s. 365; ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 381.

³⁷ TANRIVER, s. 899; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 656; NOHUTÇU, s. 359; ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 377.

³⁸ Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; ...bilirkişi... Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.

ç. Keşif Delili

Dava konusu uyuşmazlık hakkında hâkimin bizzat duyu organları aracılığıyla çekişmeli vakıaların bulunduğu yerde veya mahkemede incelemelerde bulunmak suretiyle bilgi elde etmesine keşif denilmektedir³⁹. HMK hükümleri kapsamında takdiri deliller arasında yer alan keşif delili re'sen araştırma ve delil serbestisi ilkesine istinaden idari yargı makamları tarafından serbestçe değerlendirilmektedir.

d. Tanık Delili

İdari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanması konusunun doktrinde tartışmalı olduğu, yargı makamları tarafından mahkeme huzurunda görgü veya bilgiye dayalı verilerin doğrudan aktarılmasına ilişkin uygulama idari yargılama hukukunda kabul edilmemektedir. Çalışma konumuz olan idari yargılama hukukunda tanık delili hakkında doktrindeki görüşler ve yargı makamlarının uygulamaya ilişkin içtihatları kapsamında tanık delili konusu ayrıntılı bir şekilde analiz edilip gerekli tespit ve değerlendirmelerin yapılması tartışmalı olan bu konunun anlaşılması, yorumlanması ve değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

İdari yargılama hukukunda olmayan bazı konularda atıf yapılan yargılama hukukunun kaynağı HMK olduğundan dolayı özellikle medeni yargılama hukukunda tanık beyanın delil olma sürecindeki işlemleri ayrıntılı bir şekilde gözden geçirmek asıl konumuzun yorumlanması ve değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Davanın tarafları dışındaki kişilerin davaya konu bir vakıa hakkında duyu organları aracılığıyla sahip olduğu bilgiyi yargı makamlarına aktarmasına tanıklık; bu aktarma işlemini gerçekleştiren kişiye ise tanık denir⁴⁰. Takdiri deliller arasında yer alan en önemli delillerden biri de tanık beyanıdır⁴¹. Delil olan tanık değil, tanığın görsel veya işitsel bilgisine dayalı olan beyanıdır⁴².

³⁹ TANRIVER, s. 1008; NOHUTÇU, s. 363; ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 379.

⁴⁰ TANRIVER, s. 887; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 645.

⁴¹ TANRIVER, s. 887.

⁴² TANRIVER, s. 887.

Tanık, görsel veya işitsel yolla tesadüfen edindiği bilgileri mahkemeyle paylaşmaktadır. Tanıklık, Türk yargısına göre zorunlu bir kamusal görevdir⁴³. Tanıklığın kamusal niteliği kapsamında bu delilin toplanması hususunda kanuni yükümlülüklerini ihlal edenlere disiplin cezaları verilebildiği gibi ilgililer hakkında zorla getirme kararları da verilebilmektedir⁴⁴. Yargı makamları tarafından tanıklık yapacak kişilerin ad, soyad, tanıklık konusu, hazır bulunulması gereken yer ve zaman dilimi, tanıklık yapmamanın sonuçlarını içeren davetiye aracılığıyla tanıklar tanıklık beyanının tespiti açısından davet edilmektedir⁴⁵. Tanıklar kişisel sebepler veya sır saklama yükümlülüğü kapsamında tanıklık yapmaktan çekinebilirler⁴⁶.

Tanıklar yargı makamları tarafından doğruyu ifade etmelerini sağlamak için kural olarak yemin ettirilmek suretiyle birbirlerinden etkilenmelerini önlemek amacıyla da ayrı ayrı dinlenir⁴⁷. Tanık delilinin ispat niteliğini güçlendirmek ve tanığı doğru beyan vermeye yönlendirmek amacıyla tanık dinlenmeden önce gerçeği söylemesinin önemi, yalan beyan durumunda yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, gerçeği söyleyeceğine dair yemin edeceği, tutarsız veya çelişkili konularda diğer tanıklarla yüzleştirileceği ve hâkimin izni olmadan duruşma salonundan ayrılmayacağı konusunda tanığa gerekli bilgilendirmeler ve ihtarlar hâkim tarafından yapılır⁴⁸.

Tanıklık yemini eda edileceği sırada hâkim dahil duruşma salonunda hazır bulunan herkes ayağa kalkar⁴⁹. Tanık sözünü bitirdikten sonra, ifade ettiği hususların açıklanması veya tamamlanması amacıyla hâkim veya toplu mahkemelerde üyeler de dahil başka sorular da tanığa

⁴³ TANRIVER, s. 888; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 647.

⁴⁴ TANRIVER, s. 889.

⁴⁵ TANRIVER, s. 892; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 647.

⁴⁶ TANRIVER, s. 892-893.

⁴⁷ TANRIVER, s. 896; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 653.

⁴⁸ İÇER, Zafer, "Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272)", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi, C. 18, S. 1, s. 198; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 652.

⁴⁹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 652.

sorulabilir⁵⁰. Ayrıca duruşmaya katılan taraf vekilleri doğrudan doğruya; taraflar ise hâkim aracılığıyla tanıklara duruşma disiplinine uygun olarak soru yöneltebilirler⁵¹.

Tanık beyanı takdiri delillerden olduğundan dolayı yargı makamları tarafından serbestçe değerlendirilir⁵². Tanığın maddi vakiya ilişkin her şeyi ayrıntılı bilmeme, davanın taraflarınca yönlendirilmesi, yalan söyleme ve yargı makamlarını yanıltma gibi ihtimalleri dikkate alınmak suretiyle azami dikkat ve özen gösterilmek suretiyle tanık beyanı değerlendirilmelidir⁵³. Tanıklık yapan kişilerin beyanları ciddi ve inandırıcı bir gerekçe bulunmadığı sürece doğru kabul edilmelidir. Kaldı ki yalan tanıklık durumunda söz konusu fiil TCK m. 272 hükmü⁵⁴ kapsamında yalan tanıklık suçuyla yaptırıma bağlanmıştır⁵⁵.

⁵⁰ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 653.

⁵¹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 499.

⁵² TANRIVER, s. 897.

⁵³ TANRIVER, s. 897; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 654.

⁵⁴ (1) Hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye, dört aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.(2) Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.(3) Üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapan kişi hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.(4) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi ile ilgili olarak gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.(5) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişinin gözaltına alınması veya tutuklanması halinde; yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla; yalan tanıklık yapan kişi, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna ilişkin hükümlere göre dolaylı fail olarak sorumlu tutulur. (6) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyeti halinde, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis cezasına; hükümlenir.(7) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin mahkûm olduğu hapis cezasının infazına başlanmış ise, altıncı fıkraya göre verilecek ceza yarısı kadar artırılır.(8) Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında hapis cezası dışında adli veya idari bir yaptırım uygulanmışsa; yalan tanıklıkta bulunan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁵⁵ GÖKTÜRK, Neslihan, “Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272)”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, S. 1, 2016, s. 350; TANRIVER, s. 898; İÇER, s. 222.

Tanığın mahkeme huzurunda dinlenilmesinin yüz yüzelik ilkesinin bir sonucu olduğu, tanığa soru kâğıdının gönderilmesinin ise çok istisnai durumlarda uygulanması gerektiği vurgulanmıştır⁵⁶. Yazılı tanık ifade-sine başvurulmasında yargılama işlemlerinin az masrafla hızlandırılması amaçlanmıştır⁵⁷. Tanığa soru kâğıdı gönderilmek suretiyle beyanının alın-ması doğrudanlık ilkesinin bir istisnasıdır⁵⁸. Doğrudanlık ilkesi, delilin is-pat konusu vakiya yakınlığı anlamındadır⁵⁹. Doğrudanlık ilkesi sözlülük ilkesiyle bağlantılı olup sözlülük ilkesi de hukuki dinlenilme hakkının gerçekleşmesinde en iyi yöntemdir⁶⁰.

Hâkimin, zaman ve masraf tasarrufu gerekçesiyle tanıkları mah-keme huzurunda dinlememesi usul hukukunun temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşmayı zorlaştırdığı gibi tanığın duruşmada dinlenerek gerçeği söylemeye teşvik edilme amacı da tam gerçekleşemez⁶¹. Bu nedenle hâkim, tanığa soru kâğıdı gönderilmesine karar verirken kararını gerek-çelendirmeli ve bu yöntemin istisnai nitelikte olduğunu unutmamalı aksi takdirde yazılı tanık ifadesi zamanla sözlü tanık ifadesinin yerine geçerse gerçeğin araştırılması amacından uzaklaşılma riski artacağı gibi verilen mahkeme kararının tarafları ikna edici güçten yoksun olma ihtimali de vardır⁶².

Tanık delilinin değeri tespit edilirken doğrudanlık ilkesi dikkate alınmak suretiyle eğer yazılı bir tanık ifadesi varsa uzak ve iyi olmayan bir delil söz konusudur⁶³. Tanık beyanının yazılı alınması durumunda hâkim, sözlü ifadede olduğu gibi ifade alma psikolojisini değerlendire-mez, tanığın kişisel durumu hakkında bilgi sahibi olamaz, tanığı şaşırtma,

⁵⁶ AKKAN, Mine, “Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi”, Do-kuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, 2015, Özel Sayı 2014, s. 572.

⁵⁷ AKKAN, s. 557.

⁵⁸ AKKAN, s. 562.

⁵⁹ AKKAN, s. 563.

⁶⁰ AKKAN, s. 567.

⁶¹ AKKAN, s. 583.

⁶² AKKAN, s. 584.

⁶³ AKKAN, s. 591.

sorgulama gibi hususlar gerçekleşemez⁶⁴. Basit konularda, tanığın beyanının doğruluğuna ve tanığa güvenilebilecek durumlarda yargılamanın hızlandırılması ve daha az masraf yapılması amacıyla yazılı tanık ifadesi yöntemine başvurulması mümkündür⁶⁵.

D. İdari Yargılama Hukukunda Duruşma Safhası

İdari yargılama hukukunun sözlülük safhası olan duruşmanın niteliği ve kapsamının anlaşılması tanık delilinin yorumlanması ve mevcut durumunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Davanın karara bağlanma sürecine yakın bir evrede uygulanan duruşma safhası aynı zamanda delillerle de yakın bağlantılıdır. Tüm deliller toplanıp karar safhasına gelmiş bir dava dosyasında taraflara duruşma gününün tebliğ edilmesiyle başlayan duruşma süreci idari yargılama hukukunun tartışmalı konularından olan tanık delilinin uygulanması açısından dikkate alınıp yorumlanması gereken bir safhadır.

Savunma hakkının bir uzantısı olan duruşmayla ilgili hükümler idari yargılama hukukunda düzenlenmiştir⁶⁶. İdari yargılama hukukunda duruşma istisnai bir uygulamadır⁶⁷. Bu kapsamda duruşma hem resen hem de tarafların talebi üzerine ilk derece yargılamaları veya kanun yolu sürecinde yapılabilmektedir⁶⁸. İdari yargılama hukukunda taraflar tüm iddia ve savunmalarını sunduktan sonra duruşma safhası, talep üzerine veya resen yapılmaktadır⁶⁹. Duruşmalarda yargı makamlarının sağlıklı bir değerlendirme yapmaları için yapılan açıklamaların tutanağa

⁶⁴ AKKAN, s. 591.

⁶⁵ AKKAN, s. 605.

⁶⁶ ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları (Fransa-Türkiye Mukayeseli Bir Deneme), Seçkin Hukuk, Ankara, 2017, s. 402; AKYILMAZ, Bahattiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil, Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, s. 435.

⁶⁷ GÖZLER/KAPLAN, s. 499.

⁶⁸ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 388; NOHUTÇU, s. 340; GÖZÜBÜYÜK, s. 488; AKINCI, Müslüm, Adil Yargılanma Hakkı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 241; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdari Yargılama Hukuku, s. 436; GÜMÜŞKAYA, Gamze, "Türk Vergi Yargılaması Hukuku'nda Duruşma", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXVI, S. 2, 2008, s. 17.

⁶⁹ GÜMÜŞKAYA, s. 25.

bağlanması önem arz etmektedir⁷⁰. Ancak uygulamada duruşmada ifade edilen sözlü beyanlar tutanağa bağlanmadığı gibi katip de duruşma safhasında görevli kılınmamıştır.

Danıştay tarafından verilen bir içtihadta davacı tarafın mevzuata uygun duruşma talebi olmasına rağmen bu talebin dikkate alınmadan davanın karara bağlanması hukuka aykırı bulunmuştur⁷¹. Danıştay'ın konuyla ilgili bir başka içtihadında ise duruşma yapılmasına rağmen kararda duruşma yapıldığına ve gelen taraflara ilişkin hiçbir ibareye yer verilmemesinde hukuki isabet görülmediği belirtilmiştir⁷². Danıştay'ın bir başka içtihadında ise taraflardan birinin duruşma tarihinde sağlık sorunları gerekçesiyle duruşmaya katılamayıp mazeret bildirmesine rağmen sadece gelen tarafın katılımıyla yapılan duruşmanın ertelenmemesi mevzuata aykırı bulunmuştur⁷³.

Duruşmanın istisnai nitelikte olduğu ve yazılı yargılamanın esas alındığı idari yargılama hukukunda tarafların adalet duygusunun tatmini ve kamu vicdanının teskin edilmesi açısından duruşmada tarafların yargılamaya etkin olarak katılmalarına olanak sağlanmalıdır⁷⁴.

Duruşma, tarafların iddia ve savunmalarını mahkeme huzurunda sözlü olarak ifade etmelerine imkan sağlayan istisnai bir sözlü evredir⁷⁵. Özellikle dava veya savunma dilekçelerinde yer almayan delillerin sunulmasına imkan tanınmaması ve tanık delilinin de uygulamada kabul edilmemesi idari yargılama hukukunda duruşma kurumunu ikinci plana düşürmüştür.

⁷⁰ YILDIRIM, s. 427; HONDU, Selçuk, "İdari Yargılama Usulünde 'Duruşma' Yapılması ve Uygulamadaki Durum", Danıştay Dergisi, S. 89, 1995, s. 11.

⁷¹ Danıştay 4. Dava Dairesi, T. 18.03.2014, E. 2013/9157, K. 2014/1768, <https://www.lexpera.com.tr>.

⁷² Danıştay 12. Dava Dairesi, T. 18.02.2004, E. 2001/4339, K. 2004/375, <https://www.lexpera.com.tr>.

⁷³ Danıştay 9. Dava Dairesi, T. 02.10.2002, E. 2001/2913, K. 2002/3838, <https://www.lexpera.com.tr>.

⁷⁴ SARIASLAN, Osman, "Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re'sen Araştırma İlkesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C. 6, S. 12, 2018, s. 670.

⁷⁵ ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları (Fransa-Türkiye Mukayeseli Bir Deneme), s. 402; GÜMÜŞKAYA, s. 41.

Duruşmanın idari yargılamada istisnai nitelikte olması ve kısıtlı bir şekilde uygulanması taraflar açısından duruşma safhası çoğu zaman iddia ve beyanların mahkemece dikkate alınmadığı algısını ortaya çıkarmakta olup yargılamaya olan güvenin azaldığı bir aşama olmaktadır⁷⁶.

II. DOKTRİNDE VE UYGULAMADA TANIK DELİLİ

A. Genel Olarak

Adaletin tecellisini çoğu zaman sağlayan tek delil ve aynı zamanda en fazla başvurulmuş delillerden biri de tanık delilidir⁷⁷. Medeni ve ceza yargılama hukuklarında tanık delil hakkında usul kanunlarında ayrıntılı düzenlemeler yapılmış olup tanık delili bu iki yargılama türünün niteliği dikkate alınmak suretiyle uygulamada yaygın bir şekilde tanık deliline başvurulmaktadır.

İdari yargılama hukuku mevzuatında delillerle ilgili özel hükümler kapsamında değerlendirme yapıldığında tanık delili hakkında herhangi bir düzenleme mevcut değildir. İYUK'ta tanık deliline ilişkin bir hüküm olmadığı gibi İYUK m. 31 kapsamında HMK'ya yapılan atıf hükmünde de tanık deliline yer verilmemiştir⁷⁸.

Çalışma konumuz olan tanık delilinin idari yargılama hukukundaki mevcut yeri, kapsamı ve niteliği, bu delilin idari yargılama hukukunda uygulanıp uygulanmayacağı gibi konularda gerekli tespit ve değerlendirmelerin yapılması için konuya ilişkin doktrindeki görüşler ve yargı makamlarının değerlendirmelerine bakmak konunun anlaşılması ve yorumlanması açısından önem arz etmektedir.

B. Tanık Delili Hakkında Doktrindeki Görüşler

Çağlayan'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama hukukunda tanık delilinin bir ihtiyaç ve gereklilik olduğu, idari yargıda yazılı yargılama yöntemin esas olarak geçerli olduğu gibi

⁷⁶ OCAK, Memduh, "İdari Yargıda Duruşmanın Adil Yargılanması Açısından İncelenmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 145, 2019, s. 351; GÜMÜŞKAYA, s. 44.

⁷⁷ KIZIL, Muhammet, "Tanık İfadesi ve İnandırıcılık", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2014, s. 399; AKMERCAN, Fatih, "Medeni Usul Hukukunda Tanık ve Tanıklık", Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2018, s. 154.

⁷⁸ CEYLAN, Mahmut, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, S. 16, Y. 8, Aralık 2018, s. 329; ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 382.

sözlü yargılama usulünün belirgin özelliklerini taşıyan duruşma yönteminin de uygulanmakta olduğu⁷⁹, duruşma yöntemi ile davanın taraflarının sözlü olarak duruşmada dinlendiği bir sistemde üçüncü kişilerin tanık sıfatıyla dinlenmesinin mümkün olduğu ve re'sen araştırma ilkesinin de tanık deliline başvurmayı elverişli kıldığı ifade edilmiştir⁸⁰.

Gözübüyük; değerlendirilebilir veya takdiri deliller arasında yer alan tanık delilinin idari yargılama yönteminin niteliğine uymadığından dolayı yönetsel yargı organları yerlerince kullanılmadığı ifade edilmiştir⁸¹.

Yıldırım; idari yargılama hukukunda esas alınan temel ilkelerden olan re'sen araştırma ilkesine istinaden kanunda belirtilen “*bakılan davalara ait her çeşit incelemeyi yapma*” yetkisi kapsamında gerektiğinde yargı makamlarının tanık deliline de başvurabileceğini, kanunda yargı makamlarına tanık dinleme konusunda bir yetki tanınmamış olsa da bu hususun tanık deliline başvurmaya engel olmadığı, her çeşit inceleme kuralının ilgililerin beyanına başvurmayı da kapsamakta olduğunu en azından yazılı olarak ilgililerin bilgisine yargı makamları tarafından başvurulabileceği belirtilmiştir⁸².

Akyılmaz/Sezginer/Kaya'nın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda idari yargılama hukukunda duruşmalarda sadece davanın taraflarına söz verildiğinden dolayı medeni ve ceza yargılamalarında geçerli olan tanık delilinin uygulanmasının mümkün olmadığı Danıştay içtihatları kapsamında ifade edilmiştir⁸³. Ayrıca HMK'ya yapılan atıflarda tanık deliline yer verilmediği ve idari yargılama hukukunda tanık delilin kabul edilmediği belirtilmekle birlikte doktrinde konuyla ilgili birçok görüş olduğu ifade edilerek, bu konuya ilişkin görüşlerinde; esasen re'sen araştırma ilkesinin taraflar arasındaki çekişmeli ve tartışmalı vakıaların ispatlanması açısından tanık delilini değerlendirme yetkisini içerdiği belirtilmiştir⁸⁴.

⁷⁹ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 384.

⁸⁰ ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, s. 385.

⁸¹ GÖZÜBÜYÜK, s. 463.

⁸² YILDIRIM, s. 429.

⁸³ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdari Yargılama Hukuku, s. 437.

⁸⁴ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdari Yargılama Hukuku, s. 719.

Ceylan'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama hukukunda tanık deliline başvurulamamasına yazılılık ilkesi ve idari işlemlerin yazılı olmasının gerekçe gösterildiği, idari işlemde kaynaklanan davalar açısından tanık delilinin kabul edilmemesi makul bir gerekçe iken idari eylemler açısından bu uygulamanın izahının mümkün olmadığı, ayrıca idari yargıda duruşma yapılması mümkün olduğundan dolayı tanık dinletmenin de mümkün olması gerektiği⁸⁵ belirtilerek, idari yargı sistemimizde bir sorun olarak nitelendirilebilecek olan tanık dinletememe hususunun çözülmesinin zorunluluk taşıdığı ifade edilmiştir⁸⁶.

Gözler/Kaplan'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama hukukunda duruşmanın istisnai nitelikte olduğu, yapılmasına karar verilen duruşmada ise dava ve savunma dilekçelerinde belirtilen delillerle sınırlı olacak şekilde sözlü bir yargılama evresi söz konusu olduğundan dolayı tanık deliline başvurma imkanı olmadığı ifade edilmiştir⁸⁷.

Kaplan'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama hukukunda uygulanan duruşma safhasında tanık dinlenmemesi, zabıt katibinin bulunmaması ve sadece savunma dilekçelerinde belirtilen delillerin ifade edilmesi gibi sınırlamalar dikkate alındığında duruşma safhasının psikolojik bir tatmin olduğu belirtilerek bu sürecin etkin ve adil yargılanma hakkında uygun isabetli kararların verilmesi açısından özellikle tanık deliline idari yargılama hukukunda yer verilmesinden geçtiği⁸⁸, bu kapsamda sözlülük usulünün gerçek anlamda uygulanabilmesi ve kendisinden beklenen faydayı sağlayabilmesi ile uyumsuzluğun temelindeki maddi vakıaların ispatlanması açısından idari yargılama hukukunda esas ihtiyaç duyulan asıl ve en önemli delilin tanık beyanı olduğu⁸⁹; idari yargılama hukukuna hakim olan re'sen araştırma ilkesine

⁸⁵ CEYLAN, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, s. 143.

⁸⁶ CEYLAN, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, s. 144.

⁸⁷ GÖZLER/KAPLAN, s. 499.

⁸⁸ KAPLAN, Gürsel, "İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü Ve Tanık Dinlenilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 1, 2014, s. 37.

⁸⁹ KAPLAN, s. 38.

istinaden tanık deliline yer verilmesi gerektiği, ayrıca yazılılık kuralının da tanık delilini dışlamadığını bu ilkeyi kısıtlayan veya anlamsız kılan uygulamaların re'sen araştırma ilkesinin niteliğiyle çeliştiğini, takdiri nitelikte olan tanık delilinin kanuni düzenlemeler olmadığı sürece yargı makamlarının inisiyatifi ve takdir yetkisi kapsamında idari yargıda uygulama olanağı bulabileceği ifade edilmiştir⁹⁰.

Ocak'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; İYUK'ta deliller konusunda sistematik ve sınırlı bir delil sınırlaması olmadığından dolayı tanık delilinin idari yargılamada esas alınmayacağına ilişkin kuralın davayı aydınlatma ve adil yargılanma hakkı açısından yanlış bir yöntem olduğu belirtilmiştir⁹¹.

Karavelioğlu'nun tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; İYUK m. 17 ve m. 18 hükümlerinde duruşmada sadece tarafların dinleneceği belirtilmiş olup tanık dinleneceğine ilişkin bir hükme yer verilmediği gibi tanık dinlenilmesi konusunda da HMK hükümlerine yapılmış herhangi bir atıf söz konusu olmadığı, bu nedenle HMK'da takdiri deliller arasında yer alan tanık delili idari yargılama hukukunda uygulanmayacağı⁹², yazılı yargılama usulünün geçerli olduğu idari yargılama hukukunda tanık dinlenilmesi veya ifade alınması şeklinde bir yöntem bulunmadığından dolayı idari yargı makamları re'sen araştırma ilkesi kapsamında tanık dinleme veya ifade alma işlemlerini gerçekleştiremeyeceği ifade edilmiştir⁹³.

Yıldırım/Avcı'nın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; diğer yargılama hukuklarında uygulanan tanık dinleme veya ifade alma işlemleri gibi yöntemlerin idari yargılama hukukunda bulunmadığı ifade edilmiştir⁹⁴.

Gümüşkaya'nın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; yazılı yargılama usulünün tanık dinlenmesine engel olmadığı, tarafların

⁹⁰ KAPLAN, s. 40.

⁹¹ OCAK, s. 363.

⁹² KARAVELİOĞLU, Celâl, Açıklamalı, İçtihatlı ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 982.

⁹³ KARAVELİOĞLU, s. 989.

⁹⁴ YILDIRIM/AVCI, s. 401.

talebi üzerine veya yargı yerinin gerekli görmesi üzerine duruşma yapılmasının kabul edildiği, dolayısıyla tanık delilinin uygulanmamasının adil yargılanma hakkı ve silahların eşitliği ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir⁹⁵.

Küçük'ün tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda, tanık delilinin idari yargılama hukukunun sözlülük evresi olan duruşmaları anlamlı hale getireceği ve hâkimin tanığı bizzat dinleyerek mesleki tecrübe ve tanığa yöneltilen isabetli sorularla sağlıklı karar verebileceği⁹⁶, tanık delilinin gerekli hallerde kullanılamayacağına ilişkin bir açık düzenlemenin olmadığını, idari yargılama hukukunda bazı uyumsuzlukların tam aydınlatılabilmesi için tanık deliline başvurmanın zorunlu olduğu, re'sen araştırma ilkesinin tanık deliline başvurmayı olanak sağladığı, mevcut durumda idari yargı makamlarının tanık deliline başvurmasına hukuki bir engelin bulunmadığı belirtilerek tanık delilinin tereddütsüz ve açık bir şekilde uygulanması için mevzuatta açık düzenleme yapılması gerektiği hatta idari yargılama hukukunda belirsizlikleri ortadan kaldıracak nitelikte yeni bir usul kanununun yapılması gerektiği ifade edilerek tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanması açısından öneme vurgu yapılmıştır⁹⁷.

Hondu'nun tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama usulünde yazılılık ilkesi geçerli olduğundan dolayı tarafların iddia ve savunmalarını ispatlamak için delillerini ve belgelerini yazılı olarak mahkemeye sunduklarını, dolayısıyla duruşmada taraf tanıklarının dinlenmesinin mümkün olmadığı belirtilerek İYUK'ta yapılacak değişikliklerle idari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanabileceği ayrıca bazı idari davalarda ispat aracı olarak tanık deliline de ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir⁹⁸.

⁹⁵ GÜMÜŞKAYA, s. 44.

⁹⁶ KÜÇÜK, Çolpan Mücahit, "İdari Yargıda Tanık", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXV, S. 1, 2021, s. 556.

⁹⁷ KÜÇÜK, s. 570.

⁹⁸ HONDU, s. 14.

Bilgin'in tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; davacının dilekçesine lehine olan her türlü delili ekleyebileceği mümkün olmakla birlikte; ancak idari yargılama hukukunda yazılılık ilkesinin bir sonucu olarak tanık delilinin kabul edilmediğini⁹⁹, uygulamada tanık ifadelerinin noter huzurunda alınıp yazılı delil şeklinde dava dosyalarına delil olarak sunulduğu, her ne kadar bu noter huzurunda tutanağa bağlanmış delile istinaden karar verilmese de hâkimin vicdani kanaatinin oluşmasında etkili bir delil olduğunu¹⁰⁰, idari yargılama hukuku alanında yargı makamlarında aktif görev alan bir yargı mensubunun, duruşmada tanık dinleme imkanı olmazsa dahi taraflarca getirilen tanıkların mahkeme başkanlığı tarafından dinlenmesinin karar verilmesinde vicdani kanaatin oluşmasında etkili olduğu ifade edilmiştir¹⁰¹. Bu görüş; idari yargıda aktif görev yapan, uygulamadaki sıkıntıları, eksiklikleri bilen ve maddi gerçeğin hakkaniyet ilkesi gereği ispatlanması açısından idari yargılama hukukunda tanık delilinin olması gerektiğine ilişkin teorik görüşleri farklı bir açıdan destekleyen önemli bir görüştür.

Yılmaz'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargılama hukukunda yazılılık ilkesinin yargılamayı hızlandırma özelliği vurgulansa da ihtiyaç duyulan durumlarda sözlülük evresine ilişkin süreçlerden olan duruşma aşamasında tanık delilinin uygulanmasına imkan tanınması durumunda tanık delilinin uyumsuzluğun ispatlanması konusunda gereksiz usul işlemlerinin ortadan kalkmasına yardımcı olacağı, yargılamanın makul sürede, basit ve ucuz bir maliyetle gerçekleştirilip usul ekonomisi ilkesinin işlevselliğinin de idari yargı hukukunda artacağını ifade edilmiştir¹⁰².

Akıncı'ın tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; idari yargı ilk derece mahkemeleri hâkimleriyle yapılan soru ve cevap şeklindeki araştırmada, “İdari yargıda tanık dinlemenin gerekli olduğu yargısına ne

⁹⁹ BİLGİN, Hüseyin, *İdari Davalar ve Çözüm Yolları*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 124

¹⁰⁰ BİLGİN, s. 124.

¹⁰¹ BİLGİN, s. 124.

¹⁰² YILMAZ, Dilşat, “Usul Ekonomisi İlkesi Çerçevesinde Türk İdari Yargılama Usulünde Sözlülük İlkesine İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIII, S. 2, 2019, s. 314.

ölçüde katılıyorsunuz?” sorusuna 130’ya yakın hâkim tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanması gerektiğini belirtirken 50’ye yakın hâkim ise tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanmasının gereksiz olduğunu ifade ederek 180 kişi kapsamında yapılan araştırmaya istinaden idari yargı makamlarında görev yapan hâkimlerin de idari yargıya intikal eden uyuşmazlıkların çözülmesinde tanık deliline ihtiyaç duyduğunu göstermektedir¹⁰³.

Ardıçoğlu’nun tanık delili hakkındaki tespitlerine baktığımızda; İYUKm. 1/2 fıkrasında¹⁰⁴ belirtilen yazılılık ilkesi ve evrak üzerinde inceleme kuralının idari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanmamasının kanuni ana temeli olduğunu, İYUK m. 31 hükmü kapsamında özel hukuk yargılamasına gönderme yapan özel düzenlemede tanık deliline yer verilmemesi idari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanmamasının ikincil temel nedeni ve ayrıca İYUK m. 20/1 hükmünde yer alan re’sen araştırma ilkesi de idari yargılama hukukunda tanık delilinin dinlenilmesinin bir engeli olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁵. Tanık delilinin adil yargılanma hakkı kapsamında dikkate alınması gerektiği belirtilerek¹⁰⁶, idari bir işlemin dava konusu edilmesi durumunda idari yargı makamlarının işlemin hukukiliğini denetlerken idareyi işlem yapmaya sevk eden sebep ögesini de kaçınılmaz olarak incelediği, bu kapsamda işlemin sebep ögesini bir hukuk kuralı oluşturabileceği gibi maddi bir olay da teşkil edebilmektedir. Bu bakımdan maddi olayın nasıl ve ne şekilde tecelli ettiğinin tespitinde, idari davanın tarafları haricindeki üçüncü kişilerin bilgisine başvurulması yargısal denetim kapsamında değerlendirilmeli denilerek tanık deliline idari yargılama hukukunda yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁰⁷.

¹⁰³ AKINCI, s. 260.

¹⁰⁴ Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır.

¹⁰⁵ ARDIÇOĞLU, Artuk, “İdari Yargıda Tanık”, *Yaklaşım Dergisi*, C. 18, S. 215, 2010, s. 297.

¹⁰⁶ ARDIÇOĞLU, s. 300.

¹⁰⁷ ARDIÇOĞLU, s. 301.

C. Yargı Makamlarının Tanık Delili Hakkındaki

Değerlendirmeleri

1. Genel Olarak

İdarenin hizmet kusuru teşkil eden tutum ve davranışlarından dolayı haksızlığa uğrayan kişiler yetkili ve görevli yargı makamlarına başvurmak suretiyle haksız ve hukuksuz işlemin iptali veya uğranılan zararın giderilmesini talep edebilirler¹⁰⁸.

Hukuka aykırılık iddiasıyla idari yargı makamlarına yapılan başvurular sonucu açılan davaların konusuna ilişkin maddi gerçekliğin adil yargılanma hakkı kapsamında ispatlanması için tüm delillerin tespit ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Doktrindeki ağırlıklı görüşler tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanması yönünde olup re'sen araştırma ilkesinin tanık delilini esas almaya elverişli olduğu ayrıca yazılılık kuralının ise tanık deliline engel olmadığı ifade edilmiştir. Hatta kısmi bir sözlü yargılama süreci olan duruşma safhasının, tanık delilinin uygulanmasıyla birlikte etkinliği ve verimliliğinin artacağı belirtilmiştir.

İdare hukuku, dinamik yapısı gereği tedvin edilmemiş olup yani mevzuat birliği olmayan bir hukuk dalıdır¹⁰⁹. İdare hukukunun bu yapısından dolayı idari yargı makamlarının içtihatlarıyla mevzuattaki boşluk veya eksiklikler doldurulmaktadır¹¹⁰.

İdari yargı hâkimi idare hukukunun içtihatlarla dayalı olma özelliğinden dolayı uyumsuzluk konularının değerlendirilmesi konusunda geniş bir serbestiye sahiptir. İYUK'ta da re'sen araştırma ilkesine istinaden idari yargı makamlarının yargılama konusundaki hak ve yetkilerinin genişliği açıkça belirtmiştir¹¹¹.

Tanık delilinin idari yargılama hukukunda uygulanması gerektiğine ilişkin ağırlıklı görüşün aksine yargı makamları idari yargılama hu-

¹⁰⁸ GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011, s. 383; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdare Hukuku, s. 712.

¹⁰⁹ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdare Hukuku, s. 17; GÜNDAY, s. 28.

¹¹⁰ GÜNDAY, s. 29; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdare Hukuku, s. 18.

¹¹¹ GÜNDAY, s. 29; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdare Hukuku, s. 18.

kukunda tanık delilinin uygulanmasını kabul etmemektedir. Çalışma konumuzla doğrudan ilgili olan Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve bölge idare mahkemelerinin tanık deliline ilişkin içtihatlarına baktığımızda tanık delilinin idari yargılama hukukundaki yeri, gerekliliği ve bir ihtiyaç olma gibi özelliklerinin açıklığa kavuşturulması konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Çalışma konumuzla dolaylı olarak ilgili olan Yargıtay ve bölge adliye mahkemelerinin tanık deliline ilişkin tespit ve değerlendirmeleri de çalışma konumuzun somutlaşması, gerekçelendirilmesi ve yorumlanması açısından önem arz etmektedir.

2. Anayasa Mahkemesi'nin Tanık Delili Hakkındaki Değerlendirmeleri

Anayasa Mahkemesi'ne intikal eden bir bireysel başvuru dosyasında yükseköğretim kurumunda kamu görevlilerinin şeref ve itibarını zedeleyici fiillerin işlendiği bir olayda idari yargılama hukukunda tanık deliline başvurulup başvurulamayacağı yolundaki tartışmaların varlığı gözetilerek şeref ve itibara yönelik müdahalenin kamu görevlilerinin söz ve eylemlerinden kaynaklandığı ve olayın aydınlatılmasının ancak tanık dinlenmesi ile mümkün olabildiği hallerde tanık dinlemeyi de içerecek şekilde yürütülen bir disiplin soruşturması devletin olayın maddi koşullarını aydınlatma yükümlülüğünün ifası bakımından zorunlu olduğu, iddia olunan fiillerin açıklığa kavuşturulmasının tanık dinlenmesini mecburi kıldığı belirtilerek ayrıca ilgili personelin fiillerine istinaden idareye karşı açılan tam yargı davasının aydınlatılması ve sonuçsuz kalmaması açısından tanık deliline idari süreçte başvurmanın zorunluluğundan bahsedilmiştir¹¹². Anayasa Mahkemesi bu içtihadında idari yargılama hukukunda tam yargı davasındaki maddi gerçekliğin ispatı için idare tarafından açılacak disiplin soruşturmasında şeref ve itibara yönelik haksız olduğu iddia edilen fiillere tanık olan kişilerin beyanlarının alınmasını zorunlu görmek suretiyle tanık delilinin belgeye dayalı bir delil olduğunu ve idari yargılama hukukunda tanık delilinin doğrudan uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

¹¹² Anayasa Mahkemesi 2. Bölüm, T. 04.07.2019, Başvuru No. 2015/2536, <https://www.lexpera.com.tr>.

Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bir başka içtihatla ise tanık dinletme hakkının adil yargılanma hakkı ve silahların eşitliği ilkesinin bir gereği olduğunu, idari yargılama hukukunda yazılılık ilkesinin doğal sonucu olarak evrak üzerinde incelemenin esas olduğu, tarafların talebi veya re'sen yapılmasına karar verilen duruşmanın tarafların dilekçe ve savunmalarındaki sebep ve delillerle sınırlı olarak görüldüğü, hem İYUK'ta hem de 6100 sayılı HMK'ya yapılan atıf maddesi kapsamında tanık deliline yer verilmediği belirtilerek, delilleri değerlendirme ve gösterilmek istenen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisinin esasen derece mahkemelerine ait olduğunu, derece mahkemelerinin dava konusuna, elde edilen delillerin ağırlığına ve iddia ile savunmalara göre tanık beyanı delilini toplamama veya incelememe konusunda takdir yetkisine sahip olduğu belirtilerek tanık dinlenilmemesine ilişkin ileri sürülen hususun silahların eşitliği ilkesini ihlal etmediğini belirtmiştir¹¹³. Anayasa Mahkemesinin bu içtihadında re'sen araştırma ilkesi ve delillerin serbestçe değerlendirilmesi kuralına atıf yapmak suretiyle tanık delilinin idari yargıda uygulanma hususunun idari yargı makamlarının takdir yetkisi kapsamında olduğu ifade edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin tanık delili hakkındaki bir başka içtihadında ise genel anlamda hakkaniyete uygun bir yargılamanın yürütülebilmesi için silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ışığında taraflara iddialarını sunmak hususunda uygun olanakların sağlanmasının şart olduğu, taraflara tanık delili de dahil olmak üzere delillerini sunma ve inceletme noktasında da uygun imkanların tanınması gerektiği belirtilmiştir¹¹⁴. Anayasa Mahkemesinin bu içtihadındaki tespit ve değerlendirmeler idari yargı makamlarına yapılan başvuruların sonuçsuz kalması veya istenilen sonucun elde edilememesi üzerine ilgili yargı kolunun temel ilke ve kuralları da dikkate alınmak suretiyle değerlendirme yaptığı göz önüne alındığında tanık deliline başvurunun adil yargılanma hakkının

¹¹³ Anayasa Mahkemesi 1. Bölüm, T. 13.09.2018, Başvuru No. 2015/2675, Anayasa Mahkemesi 1. Bölüm, T. 20.04.2016, Başvuru No. 2013/316, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹¹⁴ Anayasa Mahkemesi 2. Bölüm, T. 10.05.2017, Başvuru No. 2014/14750, <https://www.lexpera.com.tr>.

bir gereği olduğu sonucuna ulaşmakla birlikte tanık delilinin uygulanması konusunda herhangi bir kısıtlamanın da kural olarak yapılmaması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

3. İdari Yargı Makamlarının Tanık Delili Hakkında

Değerlendirmeleri

a. Danıştay'ın Tanık Delili Hakkında Değerlendirmeleri

Danıştay tarafından verilen bir içtihatla, 2577 sayılı İYUK m. 31 ve bu maddeye istinaden yapılan atıf sonucu HMK hükümlerine değindikten sonra dava konusu uyuşmazlık hakkında alınan ara kararlar beş jüri üyesinin dava konusu idari işlemin tesisine ilişkin görüşünün sorulmasını söz konusu kanun hükümleri ve idari yargılama usulü temel ilkelere göre yazılı yargılama yapmak zorunda olan idari yargı yerlerinin kendiliğinden yapacakları her çeşit inceleme için lüzum gördükleri ve taraflar veya ilgili yerlerden isteyebilecekleri evrak ve bilgiler kapsamında, tanık veya şahit dinlenmesi ya da ifade alınması şeklinde bir yöntem bulunmadığı, HMK'ya yapılan atıfta da bu yönde bir düzenlemenin bulunmadığı belirtilerek uyuşmazlık konusunda davacının iddiası ciddi bulunuyorsa başarılı olup olmadığı konusunda bilirkişi incelemesi yaptırılarak doğacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, idari yargılama usulünde yer almayan bir inceleme ve değerlendirme yöntemi olan tanık deliline dayalı olarak verilen kararın usul hükümlerine aykırı olduğunu belirtmiştir¹¹⁵. Danıştay'ın bu içtihatı doktrinde eleştirilerek yargı makamlarının ilgililerden bilgi alma yetkisi olduğundan dolayı yapılan işlemlerin hukuka ve kanunun amacına uygun olduğu ifade edilmiştir¹¹⁶.

Danıştay tarafından disiplin soruşturmasına konu olan bir olayda disiplin cezasının dayanağını oluşturan tanık beyanlarından yalnızca davacının aleyhine tanıklık yapan birkaç polis memurunun beyanlarına itibar edildiği, davacının lehine olan birçok tanık beyanının dikkate alınmadığını, ayrıca davacı lehine ifade vermek isteyen bazı polis memurlarının adli makamlara verdikleri ifadelerde soruşturmacı tarafından psikolojik baskıya maruz bırakıldıklarını ifade ettiklerini, davacı hakkında devam

¹¹⁵ Danıştay 8. Dava Dairesi, T. 25.02.2004, E. 2003/3369, K. 2004/917, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹¹⁶ YILDIRIM, s. 430.

eden bir başka soruşturma dosyasında ise davacının aleyhine tanıklık yapanlar hakkında yalan tanıklıktan dava açıldığı ve bu nedenle tanıkların ifadelerini değiştirmek zorunda kaldıkları gerekçesiyle davacıya isnat olunan eylemin her türlü şüpheden uzak kesin ve inandırıcı delillerle ortaya konulamadığı belirtilerek dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığına karar verilmiştir¹¹⁷.

Danıştay tarafından yapılan tespit ve değerlendirmeler kapsamında disiplin soruşturma dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile dosyadaki mevcut tanık ifadelerinin birlikte değerlendirilmesinden, davacıya isnat edilen fiilin sabit olduğunu, tanık ifadelerinin somut delillerin yanında destekleyici nitelikte deliller kapsamında yer aldığı ifade edilmiştir¹¹⁸.

Danıştay tarafından verilen bir içtihadta, fiili saldırıya istinaden verilen disiplin cezasına ilişkin uyuşmazlık dosyasındaki delillerden olan nöbet defteri kaydı, müdür yardımcısı tarafından alınan darp raporu ve görgü tanıklarının ifadelerinin bir bütün olarak değerlendirilmesinden davacının kavgaya varan bir olaya karıştığının sabit olduğu belirtildikten sonra, beyanlarına başvurulanan tanık ifadelerinden, olayın nasıl başladığı hususunun açıklığa kavuşturulamadığı, olay yerine ilk gelen ve kavgayı ayıran okul hizmetlisinin, müdür yardımcısının davacıya vurduğunu ifade ettiği, daha sonra gelen görgü tanıklarının, şahısların dövüşür vaziyette, yumruklaştıkları, birbirlerine vurduklarını ifade ettikleri, yalnızca olay başladıktan sonra öğretmenler odasına geldiği anlaşılan okul müdürünün, davacının müdür yardımcısına saldırdığını söylediği, tarafların ise birbirlerini suçlar biçimde ifade verdikleri, dolayısıyla alınan tanık ifadelerinin aynı doğrultuda ve bir bütünlük arz etmediği, davacının müdür yardımcısına hakaret ettiğine ilişkin görgü tanıkları tarafından bir be-

¹¹⁷ Danıştay 5. Dava Dairesi, T. 03.05.2018, E. 2016/18802, K. 2018/13819, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹¹⁸ Danıştay İDDK, T. 27.04.2015, E. 2014/3658, K. 2015/1598, <https://www.lexpera.com.tr>.

yanda da bulunulmadığı belirtilerek her türlü şüpheden uzak, somut, yeterli ve inandırıcı delillerle ortaya konulmayan disiplin cezası hukuka aykırı bulunmuştur¹¹⁹.

Danıştay'ın tanık deliline ilişkin bir başka içtihadında davacı ile amiri arasındaki maddi olaya "doğrudan" tanık olan başka bir personel bulunmamasına rağmen ilk derece mahkemesinin davacının beyanlarına itibar edip başka tanıkların olduğunu belirtip eksik soruşturma yapıldığı gerekçesiyle verdiği dava ret kararını hukuka aykırı bulup söz konusu disiplin soruşturma dosyasında herhangi bir hukuki eksiklik bulunmadığını belirtmiştir¹²⁰.

Danıştay'ın idari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanamayacağına ilişkin içtihatlarının emsal nitelik taşıdığı dönemdeki koşullar kapsamında değerlendirmeler yapıldığı, idari yargı teşkilatlanmasının ülke genelindeki yetersizliği, tanıkların farklı illere veya bölgelere gitme konusundaki imkanlarının elverişsizliği, Danıştay'ın iş yükünün fazla olması gibi gerekçeler öne sürülmüşse de mevcut aşamada idari yargı teşkilatının ülke geneline yayılmış olması, bilişim alanındaki teknik gelişmeler, yargısal işlerin elektronik ortama aktarılması ve işlemlerin UYAP aracılığıyla hızlıca yapılması gibi imkanlar göz önüne alındığında tanık delilinin yargı makamları tarafından doğrudanlık ilkesi kapsamında elde edilerek gerekli tespit ve değerlendirmelerin yapılmasının hâkimde vicdani kanaatin oluşmasında önem arz etmektedir¹²¹.

b. Bölge İdare Mahkemesinin Tanık Delili Hakkındaki

Değerlendirmeleri

Bölge idare mahkemesinin bir içtihadında yazılılık ilkesinin geçerli olduğu idari yargılama hukukunda, disiplin soruşturmaları sonrası düzenlenen soruşturma rapor veya raporlarının idari yargı yerleri açısından en önemli yargısal malzemeler arasında bulunduğu, bu yargısal malzemelerin yargılama sürecinde dikkate alınabilmesi ve yargılamayı yapan

¹¹⁹ Danıştay 12. Dava Dairesi, T. 15.02.2018, E. 2017/2677, K. 2018/722, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹²⁰ Danıştay 5. Dava Dairesi, T. 21.02.2019, E. 2016/22506, K. 2019/1477, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹²¹ AKINCI, s. 257.

yargı yerlerinin soruşturma raporuyla saptanan hususları kararına dayanak yapabilmelerinin temel koşulunun ise, bu raporların tarafsız olarak hazırlanmış olmasına bağlı olduğu, disiplin soruşturmasının, yetkili amirinin soruşturma onayı ile başlayacağı, soruşturma onayının iddiaları tam olarak kapsamı gerektiği, soruşturma onayının akabinde bir soruşturmacının görevlendirileceği, görevlendirilen soruşturmacının suç konusu olayı ve iddiayı incelemesi, müştekinin iddia ve şikayetlerini saptaması, konuya ilişkin tüm delilleri toplaması, tanıkları dinlenmesi gerektiği ifade edilmiştir¹²².

Bölge idare mahkemesinin bir başka içtihadında ise disiplin suçu teşkil eden fiillerle ilgili olarak soruşturma yapılmasının zorunlu olduğu, disiplin amiri tarafından soruşturma emri verilmesi gerektiği, bağımsız ve üst veya denk görevde olan bir soruşturmacının atanması, olayla ilgili tanık ve soruşturulanın ifadelerinin alınması gerektiği belirtilmiştir¹²³.

4. Adli Yargı Makamlarının Tanık Delili Hakkında

Değerlendirmeleri

a. Yargıtay'ın Tanık Delili Hakkında Değerlendirmeleri

Yargıtay tarafından verilen bir içtihadta tanığın doğrudanlık ilkesi gereği mahkemeye gelip tanıklık yapması gerektiği, tanığın, tarafına soru kağıdı gönderilmek suretiyle beyanının alınmasına ilişkin talebinin gerekçesiz ve somut delile dayalı olmaması nedeniyle tanıklık beyanının yazılı alınma talebinin kabul edilmemesi gerektiği belirtilerek tanığın zorla getirilerek dinlenilmesi gerektiği belirtilmek suretiyle yazılı tanık beyanının istisnai ve sınırlı bir uygulama olduğu vurgulanmıştır¹²⁴.

Yargıtay'ın tanık delili hakkındaki tespit ve değerlendirmeleri kapsamında; tanık delilinin takdiri nitelikte zayıf bir delil olduğu, herkesin tanıklık yapması konusunda zorunluluğun esas alındığı, bu zorunluluğun mahkemeye bizzat gelmeyi de kapsadığını, mahkemeye davet edilen

¹²² İzmir Bölge İdare Mahkemesi 2. İdari Dava Dairesi, T. 07.12.2016, E. 2016/51, K. 2016/554, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹²³ Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesi, T. 05.01.2017, E. 2016/311, K. 2017/13, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹²⁴ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, T. 10.09.2018, E. 2016/21391, K. 2018/8786, <https://www.lexpera.com.tr>.

tanığın dinlenme esnasında öncelikle kimlik bilgileri, iki taraf ile akrabalığı ve derecesi, tanıklığa itimadı kaldırılacak ilgi ve alakasının sorulması gerektiği, tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi, icabında yüzleştirme yapılabileceği, iki taraftan her birinin tanığa eksik ve belirsiz konularda soru sorma hakkının bulunduğu, tanığın duyuma veya görgüye dayalı bilgisinin sözlü alınmasının kural olduğu, tanıklık beyanı sırasında yazılı notların kullanılmasının yasak olduğu, hâkimin tanıklık sırasında tanığın yalan söylediği veya menfaat temin ederek tanıklık ettiği yönünde kuvvetli delil ve emare elde etmesi durumunda bu hususu cumhuriyet başsavcılığına ihbar edip tanığı tutuklayabileceği, yalan tanıklığın suç olduğu aynı zamanda yargılamanın yenilenme sebeplerinden biri olduğu, hâkimin tanığı bizzat dinlemesi gerektiği, istisnai durumlarda tanığın davaya bakan mahkemeye veya bulunduğu yer mahkemesine gelemeyecek kimselerden olması durumunda ise, hâkimin tanığı ikâmetgahında dinleyebileceği belirtilerek tanığın dinlenilmesine ilişkin bu usul kural ve ilkelerin özünde tanığın doğruyu söylemesini temin etme, tarafların ve hâkimin tanığın doğru söylediğini algılamaları amacına yönelik olduğu, zorlayıcı sebepler kesin bir biçimde ortaya çıkmadıkça bu usulden ayrılmanın tanık dinleme amaca uygun düşmediği ifade edilerek soru kağıdıyla tanık beyanının alınıp hükme esas alınan cevapların hukuka aykırı olduğuna hükmedilerek tanık delilinin elde edilme sürecinde yüz yüze ve doğrudanlık ilkesinin önemine vurgu yapılmıştır¹²⁵.

b. Bölge Adliye Mahkemesinin Tanık Delili Hakkındaki Değerlendirmeleri

Bölge adliye mahkemesi tarafından tanık delili hakkındaki tespit ve değerlendirmeleri içeren bir içtihatla, savunma hakkının Anayasamızın hak arama hürriyeti başlıklı 36. maddesiyle güvence altına alındığı, bu hakkın 6100 sayılı HMK'nın 27. maddesinde düzenlenen hukuki dinlenilme hakkına yansıtıldığı, hukuki dinlenilme hakkının yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını, mahkemenin açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerdiğini, hukuki dinlenilme hakkının

¹²⁵ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, T. 15.11.1996, E. 1996/10721, K. 1996/11701, <https://www.lexpera.com.tr>.

Anayasamızın 36. maddesi ve AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsuru olduğu, bu hakkın geniş kapsamlı olduğu tarafların gerek yargı organlarınca gerekse karşı tarafça yapılan işlemler konusunda bilgilendirilmelerinin zorunlu olduğu, kişinin kendisinden habersiz yargılama yapılarak karar verilmesinin, kural olarak mümkün olmadığı, bu kapsamda hukuki dinlenilme hakkının, bilgilendirme veya bilgilendirmeyi, açıklama yapma, yargı organlarınca dikkate alınma ve kararların gerekçeli olması gibi hususları içerdiği, bilgilendirme veya bilgilendirme hakkının etkin biçimde kullanılabilmesi için gönderilecek tebligat ve davetiyelerde kanunda öngörülmüş şekil şartlarına sıkı sıkıya uyulması gerektiği, hukuki dinlenilme hakkının sadece davanın başındaki iddia ve savunmalar açısından değil yargılamanın her aşamasında dikkate alınması gerektiği, bu kapsamda devam eden bir yargılamada, tarafların açıklamaları için bilgilendirme yeterli olmayıp yargılamada yer alan diğer kişilerden olan tanık açıklamaları açısından da önem arz ettiği, bilgilendirme hakkının usulüne uygun kullanımı ile tarafların haklarında öğrendikleri isnat ve iddialara karşı beyanda bulunabilme, davaya yönelik bilgi ve belge verebilme yani açıklama yapma hakkı da hukuki güvenceye bağlanmak suretiyle davanın her iki tarafına eşit şekilde açıklama yapma hakkı tanınması ile adaletin görünür kılınması sağlayarak tarafların, yazılı veya sözlü şekilde iddia ve savunmalara karşı itirazda bulunabilme, davaya ilişkin beyanda bulunmalarını sağladığı ifade edilerek, tanık delili elde edilmesine ilişkin usul ve kurallar kapsamında tanık deliline dayanan tarafın, tanık dinletmek istediği vakıayı ve dinlenilmesi istenen tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunması gerektiği, tanığın davetiye ile çağrıldığı, kanunda gösterilen hükümler dışında tanıklık için çağrılan herkesin mahkemeye gelmek zorunda olduğu, usulüne uygun olarak çağrıldığı halde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirtilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve disiplin para cezasına hükmolunacağı, tanığa soru kağıdı gönderilmesi gerekli görülen hallerde, tanığın sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kağıdı gönderilmesine karar verebileceği, yazılı cevapların yetersiz olması durumunda hâkimin tanığı doğrudan dinle-

mek üzere davet edebileceği belirtilerek tanıklar adına davetiye çıkarıldığı ancak tanıkların mahkemeye gelmedikleri belirtilerek tanıklar hakkında zorla getirilme kararı verilmesi gerektiğine hükmedilerek tanık delilinin elde edilmesine ilişkin usuli kural ve ilkelerin adil yargılanma hakkının bir yansıması olan hukuki dinlenilme hakkının bir sonucu olduğuna vurgu yapılmıştır¹²⁶.

Bölge adliye mahkemesi tarafından tanık delili hakkında verilen bir başka içtihadta ise tanığın duruşma salonuna alınıp kimliğinin tespiti yapıp tanığa hak ve yükümlülüklerinin ihtaratından sonra bilgi ve görgüsünün sorulması, tanığın dinlenmesinden sonra kamu davası tanıklarının CMK'nın 216. maddesindeki sıraya uygun olarak taraflardan varsa tanığa soruların sordurulması ve tanığın beyanı alındıktan sonra keza kamu davasının taraflarından tanık beyanlarına karşı diyeceklerinin sorulması, tanığın dinlenmesi sürecinde kamu davasının taraflarının sorularını başkan veya hâkim delaletiyle sorabilecekleri, müdafii ve vekillerin işin esasına müessir sorularını duruşma disiplini içerisinde doğrudan dinlenene yöneltebilecekleri belirtilerek tanıkların dinlenilme usulünde kural ve ilkelerin önemi belirtilerek savunma hakkının etkin kullanılmasına ve tanıkların taraflarca sorgulanmasının önemine vurgu yapılmıştır¹²⁷.

III. TANIK DELİLİ HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİMİZ

A. Genel Olarak

İdari yargılama hukukunun tartışmalı konularından olan tanık delilinin mevcut aşamadaki uygulanma durumu, doktrindeki görüşlerin analiz edilmesi, idari yargılama hukukunun varlık sebebi ve yargılama işlemlerinin temelini oluşturan yazılılık ve re'sen araştırma ilkeleri, yargı makamlarının değerlendirmeleri kapsamında tanık delilinin niteliği dikkate alınmak suretiyle yaptığımız tüm tespit ve değerlendirmelerin göz önüne alınmasıyla çalışma konumuzun hukuk mantığı çerçevesinde ve gerekçeli bir şekilde yorumlanıp değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

¹²⁶ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 26. Hukuk Dairesi, T. 07.02.2020, E. 2019/2330, K. 2020/238, <https://www.lexpera.com.tr>.

¹²⁷ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, T. 31.08.2018, E. 2018/2707, K. 2018/1912, <https://www.lexpera.com.tr>.

Bu kapsamda idari yargılama hukukunda tanık delilinin değeri, mevcut aşamada tanık delilinin uygulanma durumu ve niteliği, tanık delilinin idari yargılama hukukunda geçerlilik kazanması için yapılması gerekenler konusunda bazı tespit ve değerlendirmeler yapılabilir.

B. İdari Yargılama Hukukunda Tanık Delilinin Mevcut Durumu

Yargı makamlarının tanık delili konusundaki içtihatlarına baktığımızda davaya konu olan idari işlemin hazırlık niteliğindeki süreçte yapılan iş ve işlemlerde tanık delili adeta mahkemede alınması gereken bir usul ve yöntemle sorgulanmaktadır. İdari makamlar tarafından beyanları alınan tanıkların çelişkili, tutarsız veya eksik beyanlarına ilişkin işlemlerin tamamlanması için üst mahkemelerde dahi delil yetersizliği veya işlem eksikliği gibi farklı gerekçelerle dava dosyalarında kararlar bozulmaktadır. Tanık delili tutanağa da bağlı olsa dava dosyalarına eksiksiz ve mevzuata uygun bir şekilde tanık delilinin dahil edilmesi için idari makamlar mahkemeler tarafından adeta yönlendirilmektedir. Özellikle memurların özlük haklarını ilgilendiren disiplin ve benzeri işlemlerde idarenin dinleme gereği duymadığı veya bir şekilde ulaşamadığı tanığın beyanının alınması dahi zorunlu görülmektedir. Bu kapsamda bazı dava dosyalarında beyanlarına idari makamlar tarafından başvurulmayan tanıkların dinlenmesi için üst mahkemeler tarafından tanık delili kapsamında karara bağlanan işlemlerde yapılan yanlışlıkların veya eksik bırakılan işlemlerin tamamlanması için ilk derece mahkemelerinin kararları usul yönünden bozulmakta veya kaldırılmakta ya da tanık delilindeki çelişkili veya tutarsız beyanlar gerekçe gösterilerek esas yönünden idari işlemlerin iptaline karar verilmektedir.

İdari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanması gerektiği konusunda görüş belirten uzmanların tespit ve değerlendirmelerini göz önüne aldığımızda idari yargılama hukuku katı bir şekilde yazılılık ilkesini esas alan ve re'sen araştırma ilkesi kapsamında uygulanan bir yargılama hukuku değildir. Yazılılık ve re'sen araştırma ilkesi idari yargılama hukukunun ağırlıklı bir yöntemi olmasına rağmen duruşma gibi sözlü bir safhanın kanunda düzenlenmiş olması, ıslah, HMK'ya yapılan atıflar sonucu feragat ve kabul gibi konularda taraf iradelerinin dikkate alındığı, duruşma taleplerinin karşılanması gerektiğine ilişkin mahkeme içtihatlarını göz önüne aldığımızda kısmen de olsa tasarruf ilkesinin yansıması

olan taraf iradelerinin geçerli olduğu süreçler idari yargılama hukukunda mevcuttur.

Bu çerçevede mevcut aşamada her ne kadar idari yargılama hukukunda mevzuatta tanık delili konusunda doğrudan düzenleme yoksa ve idari yargı makamları da tanık delilini doğrudan dikkate alıp duruşma safhasında tanıkları dinlemiyor olsa da idari makamların idari işlemi yapma sürecinde elde ettikleri tanık beyanları yargı makamları tarafından ciddi bir şekilde belge üzerinde de olsa irdelenmektedir. İdari yargılama hukukunda belgeye dayalı bir tanık delili uygulaması mevcut aşamada söz konusu olup önemli bir ispat aracı olarak kullanılmaktadır. İdari yargı makamlarının belge üzerinde dolaylı bir yöntemle de olsa tanık deliline ihtiyaç duydukları ve bu delilinin idari yargılama hukukunda gerekli olduğunu belirtebiliriz.

C. İdari Yargılama Hukukunda Tanık Delilinin Gerekliliği

İdari yargılama hukukunda idari işlemin oluşum sürecinde önem arz eden ve ciddi bir delil olarak iş ve işlemlerde kullanılan tanık delilinin idari yargılama sürecinde tanıklığa bağlanan usul kuralları ve ilkeleri dikkate alınmadan sadece idari makamların bilgi ve belgeleri üzerine yapılan tespit ve değerlendirmelere istinaden yargı makamları tarafından yazılı belgeye istinaden tanık beyanının dikkate alınması tanık delilinin niteliğiyle ve amacıyla bağdaşmaz.

İdari işlemlerin oluşum sürecinde idari makamlar tarafından beyanı alınan kişilerin tanık delili kapsamında değerlendirilmesi için öncelikle tanık beyanının içeriğini güçlendiren ve gerçeklerle uyumlu hale getiren, tanıklık yapan kişiye ahlaki, vicdani ve hukuki sorumluluk yükleyen bir yöntemle tanık delilinin alınması zaruri nitelik taşımaktadır. Mevcut uygulamada idari makamların hem teknik yönden hem de işlemleri yapan personelin hukuki bilgi ve tecrübe eksikliği usul kurallarına uygun bir tanık delilinin ortaya çıkmasına imkan tanımamaktadır.

Hukuk biliminde temel bir kural olan usul esastan önce gelir ilkesi idari yargılama hukukunda tanık delili konusunda yeterli bir nitelik taşımamaktadır¹²⁸.

¹²⁸ AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, Türk İdare Hukuku, s. 492.

Tanık delilinin kanuni güvenceye alındığı ve tüm kurallarının ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği HMK ve CMK hükümlerine baktığımızda tanık delilinin içeriğinden çok usule ilişkin temel ilke ve kurallar ön plana alınmıştır. Bu kurallara baktığımızda; tanığın taraflarla olan yakınlık derecesi, tanıkların ayrı ayrı dinlenip çelişkili ve tutarsız durumlarda yüzleştirilmesi, hâkimin gerçeği söylemesi konusunda tanığı uyarması, yalan tanıklık durumunda suç işleneceğinin tanığa önceden bildirilmesi, tanıklara doğrudan soru yöneltme hakkı, tanık delilinin gerçekliğini güçlendiren en önemli usul kurallarından olan kapsamlı ve vicdani sorumluluk doğurucu yemin metninin tanığa mahkeme hâkimi veya heyeti huzurunda duruşmada herkesin huzurunda eda ettirilmesi, yemin eda edilirken hâkim dahil herkesin ayağa kalkması gibi usul kural ve ilkelerini dikkate aldığımızda idari yargı makamlarının içtihatlarındaki gerekçelerine dayanak yaptıkları deliller arasında belirttikleri tanık delili ifadesini kullanmaları bile kanaatimizce yanlıştır. Tanık delili kavramından çok belgeye dayalı bir beyan ya da bilgisine başvurulmuş tutanak sahibi gibi daha zayıf ve yazılılık ilkesiyle uyumlu kavramların kullanılması gerekmektedir.

Usul hukukumuzun bel kemiğini oluşturan HMK ve CMK gibi temel kanunlarımızda belirtilen kural ve ilkeler kapsamında elde edilen bir tanık beyanı mevcut aşamada idari yargılama hukukunda mevcut değildir. Dolayısıyla idari yargı makamlarının doğrudan doğruyanlık ilkesi kapsamında usul kurallarına göre elde etmedikleri ve değerlendirme gereği de hissetmedikleri tanık delilini kararlarında normal bir yöntemle alınmış tanık deliliyle aynı kategoride dikkate almaları adil yargılanma hakkıyla bağdaşmaz. İdari makamların davaya konu olan idari işlemin yapılaş sürecinde tanık sıfatıyla dinledikleri kişileri HMK ve CMK'da tanıklara ilişkin beyanın alınması öncesi zorunlu tuttuğu usul kuralları ve ilkelerini tam olarak uygulama imkanı çok düşük bir ihtimaldir. Kaldı ki mahkemenin duruşma salonunda hâkimin denetim ve kontrolü altındaki yargılama sürecinde ve tarafların gözlemi çerçevesinde alınan tanık beyanı ile idari süreçte elde edilen tanık beyanı arasında nitelik ve güvenirlik açısından büyük bir fark vardır. Dolayısıyla idari yargı makamları her ne kadar idari işlemin oluşum sürecinde dinlenen kişileri tanık delili kap-

samında belgeye dayalı olarak sorgulasa, belgelerdeki çelişkileri, tutarsızlıkları ve eksiklikleri belirtip idari makamlara işlemin iptaline ilişkin gerekçeler sunsa da kanaatimizce ortada usul mevzuatının temel ilke ve kurallarına uygun bir şekilde elde edilmiş bir tanık delili diyebileceğimiz bir ispat aracı mevcut değildir. Usul kurallarının ihmal edildiği veya yerine getirilmediği bir yöntemle elde edilen tanık delili adil yargılama hakkı ve hukuki dinlenilme hakkının gereğiyle bağdaşmaz. Usul kurallarının göz ardı edildiği sadece esas yünden görgü veya duyuma dayalı bilginin içeriğinin elde edildiği tanık delilinin ispat aracı olma niteliği ve maddi gerçeğin hakkaniyet ilkesi kapsamında çözümlenmesi hususu idari yargılama hukuku yönünden tartışmalıdır.

HMK m. 246 hükmünde¹²⁹ tanığa soru kağıdı gönderilmesi usulü bile çok istisnai nitelik kabul edilmekte olup adli yargı makamları tarafından tanığın doğrudanlık ilkesi gereği mahkeme tarafından sözlü dinlenmesine vurgu yapılmaktadır. İdari yargılama hukukunda tanığa soru gönderme usulüne dahi daha önce belirttiğimiz içtihatlarda görüldüğü üzere yer verilmemektedir. Oysaki bir devletin yargılama hukuklarında asgari düzeyde de olsa uygulama birliğinin olması adil yargılanma hakkının etkin kullanılması ve hukuk devletinin güçlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Dolayısıyla idari yargı makamlarının, HMK ve CMK'da tanık deliline ilişkin usul kural ve ilkelerine paralel, idari yargılama hukukunun yöntemi ve kültürüyle uyumlu bir şekilde doğrudan doğruya tanık delilini elde etmeye yönelik bir uygulamaya gitmeleri adil yargılanma hakkı kapsamında yürütülen bir yargılama sürecinin ortaya çıkması açısından gerekli olup aynı zamanda nitelikli bir tanık delilinin elde edilmesi açısından önem arz etmektedir.

¹²⁹ Hâkim gerekli görülen hâllerde, sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kâğıdı gönderilmesine karar verebilir. Bu şekilde işlem yapılması, tanığın vereceği cevabın hükme yeterli olup olmadığı hususunu hâkimin takdir etmesine engel olamaz. Hâkim, verilen yazılı cevapların yetersiz olması hâlinde, tanığı dinlemek üzere davet edebilir.

Ç. İdari Yargılama Hukukuna Tanık Delilinin Kazandırılması

İdari yargı makamlarının içtihatlarına baktığımızda her ne kadar usul kurallarına uygun bir şekilde elde edilmiş bir delil niteliği taşımasa da idari işlemin oluşumun sürecinde toplanan deliller arasında yer alan tanık beyanı ciddi bir şekilde yazılılık ilkesi kapsamında belge üzerinde olacak şekilde irdelenmekte hatta mahkeme huzurunda alınmış gibi bir işleme tabi tutulmaktadır. İdari yargı makamlarının bu kadar ciddi ihtiyaç duyduğu bir delili re'sen araştırma ilkesi kapsamında usul kurallarının tanık delilinin oluşum sürecindeki ilkeleri kapsamında elde edilen bir tanık delili hem ispat aracı olması yönünden değerli ve nitelikli bir delil kapsamına girmekte hem de usul ekonomisi ilkesi gereği yargı makamlarının ihtiyaç duyduğu şekilde istediği tanıkları dinleyip dinlememe konusunda serbestçe değerlendirme yapıp yargılama sürecini yürütmesi açısından olumlu bir yöntem olur.

İdari yargılama hukukunda doktrindeki görüşlerin ağırlıkta olduğu tarafta, tanık delilinin uygulanması gerektiği, adil yargılanma, hukuki dinlenilme ve savunma hakkının etkin kullanılması açısından tanık delilinin idari yargıda uygulanması gerektiği belirtilmektedir. İdari yargılama hukukunda tanık delilinin yazılılık ilkesi ve evrak üzerinde inceleme yapma kuralı gereği idari yargı yöntemine uygun olmadığı ifade edilen doktrindeki azınlık görüşünün gerekçeleri sadece idari yargı mevzuatındaki mevcut düzenlenmelerine atıf yapmakla sınırlı kalmaktadır. Tanık delilinin idari yargılama hukukunda niçin uygulanmaması gerektiği yeterli ve tutarlı bir gerekçeyle açıklanmamaktadır.

İYUK'ta veya atıf yapılan HMK'da, idari yargılama hukukunda tanık delilinin uygulanması gerektiği konusunda bir düzenleme mevcut değildir. Sözlü bir evre olan duruşma safhası ise sadece yazılı belgelere dayalı sunulan iddia ve savunmalarla sınırlı bir yetkiyi taraflara sağlamakta olup tanık delilinin sözlü evre olan duruşmada dinlenmesine olanak sağlamamaktadır.

Re'sen araştırma ilkesi kapsamında idari yargı makamlarının her türlü bilgi ve belgeyi toplama yetkisi tanık delilinin dinlenmesine imkan sağlamaktadır. Bu kapsamda İYUK'un hükümleri kendi içinde tutarsız ve çelişkili bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan re'sen araştırma ilkesi

özellikle mevzuatta belirtilmiş, bir yandan ise taraf iradelerine üstünlük veren feragat, kabul, ıslah ve duruşma talep etme hakları ön plana alınmıştır. Bir anlamda tasarruf ilkesinin yansıması olan taraf iradelerine de yer verilmiştir. Yine re'sen araştırma ilkesi kapsamında her türlü bilgi ve belgenin toplanabileceği, delillerin serbestçe değerlendirilebileceği söz konusu iken diğer taraftan yazılılık ilkesi kapsamında tanık delili yargı makamları tarafından doğrudan duruşmada alınmamakta olup sadece belgeye dayalı tespitler kapsamında dikkate alınmaktadır. Oysaki yargı makamları tarafından belge üzerinde tanık delili vazgeçilmez bir delil olarak görülmekte hatta usul kurallarının tam uygulanmasıyla elde edilmiş tanık delili gibi irdelenip kararlara esas alınmaktadır.

İdari yargılama hukukunun tartışmalı konularından olan tanık delili hem yargı makamları tarafından belgeye dayalı olarak kullanılmakta hem de doktrindeki çoğunluk görüşü tarafından etkin, adaletli ve savunma hakkıyla uyumlu bir yargılama süreci için idari yargılama hukukunda tanık delilinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla mevcut düzenlemeler ve idari yargı makamlarının tanık delili konusunda kökleşmiş içtihatlarından dönmelerinin zorluğu göz önüne alındığında tanık delili konusunda ayrı bir kanuni düzenlemenin yapılması zorunluluk arz etmektedir.

Hukukumuzun temel usul kanunlarından olan HMK 2011 yılında, CMK 2004 yılında mevcut ihtiyaçlar ve gelişmeler dikkate alınmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir. İYUK'un düzenlenme tarihi 1982 yılı olup idari yargılama hukukumuzun gelişen ve değişen dönemle uyumlu, ihtiyaçlara cevap verebilecek, yargı makamlarının ve doktrindeki görüşlerin analiz edildiği yeni bir kanunla tartışmalı konuların çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir. Bunun mümkün olmaması durumunda daha önce hiç uygulanmayan ıslah kurumunda olduğu gibi ek düzenlemelerle tanık delili idari yargı hukukuna kazandırılabilir. Kaldı ki idari yargı makamlarının tanık delilinin yargılamayı uzatacağı gibi gerekçeleri maddi gerçeğin temel amaç olduğu bir durumda haklı ve tutarlı değildir. Tanıklık yapacak kişiler kamusal bir görev üstlenmekte olup maddi gerçeğin hakkaniyet ve adalet ilkesi kapsamında çözülmesine ispat vasıtası olacak tanık beyanlarının usul hukukunun kural ve ilkeleri kapsamında bizzat mahkeme tarafından alınması tanık delilinin değeri, niteliği, güvenilirliği

ve tarafların savunma hakları ile hukuk devleti ilkesinin güçlenmesi açısından önem arz etmektedir.

SONUÇ

Hukuk devleti ilkesine istinaden işlem ve eylemleri yargısal denetime tabi olan idarenin kamu yararı ve hizmet gerekleri prensibince yürüttüğü faaliyetlerin hakkaniyet ve adalet ilkesine uygun olması zorunluluk arz etmektedir.

İdare hukuku mevzuatının tedvin edilmemiş ve dinamik olma yapısı dikkate alındığında idarenin hukuka uygun hareket etmesi esas olmakla birlikte mevzuatın karmaşıklığı, yoruma dayalı hükümlerin varlığı ya da bazı uyumsuzluklarda boşlukların olması gibi sebeplerden dolayı hukuka aykırı kararlar idare tarafından alınabilmektedir.

İdari yargılama hukukunun varlık sebebi olan idarenin bu hukuka aykırı kararlarını denetleme fonksiyonunu yerine getirmesi açısından önem eden arz eden deliller silahların eşitliği ilkesine uygun adil yargılanma hakkının etkin kullanılmasına imkan tanınacak şekilde gerekli tespit ve değerlendirmelerin yapılmasıyla elde edilmesi önem arz etmektedir.

Bu kapsamda idarenin denetimini gerçekleştiren idari yargılama makamlarının re'sen araştırma ilkesi, yazılılık kuralı, adil yargılanma hakkı, tasarruf ilkesinin gereğine uygun düşen konular hakkında taraflara tanınan hakların korunması ile delillerin serbestçe tespit edilmesi ve değerlendirilmesi ilkeleri bir arada değerlendirildiğinde kamusal menfaatlerin ağırlıkta olduğu bir bakış açısıyla idari yargılama süreçlerinin yürütüldüğü görülmektedir.

Bu temel ilke ve kurallar kapsamında idari yargılama hukukunun yöntemine ve çalışma tekniğine uygun düşmediği belirtilerek uygulamada tanık delili doğrudanlık ilkesi kapsamında dikkate alınmamaktadır. İdari işlemlerin veya kararların alınması sürecinde dikkate alınan tanık delili yazılı belge üzerinde idarenin denetim ve kontrolündeki süreçle sınırlı olacak şekilde idari yargılama makamları tarafından dikkate alınmaktadır.

İdari yargı makamlarının tanık delilini yazılı tutanak ve belgeler kapsamında kararlarına gerekçe yapması, hatta idari kararların alınması

safhasında elde edilen tanık beyanlarının çelişki, tutarsızlık veya eksiklik yönünden denetlenmesi gibi tespit ve değerlendirmeleri dikkate alındığında tanık delili idari yargılama hukukunda her ne kadar doğrudanlık ilkesine uygun olacak şekilde elde edilmesine uygulamada imkan tanınmasa da yargısal kararların verilmesi açısından tanık delili gerekli olup hatta bazı uyuşmazlık konularında zorunluluk da arz etmektedir.

Adli yargı kolunun faaliyetlerinin yürütülmesinde esas alınan HMK ve CMK'nın tanık delili konusundaki usul ilke ve kuralları dikkate alındığında idari yargılama hukukunda verilen yargısal kararlara gerekçe yapılan tanık delilinin maddi gerçeğin adalet, hakkaniyet ve adil yargılanma ilkesine uygun bir şekilde ispatlandığını söylemek tartışmalı bir konudur. Bu kapsamda tanık delilinin, usul esastan önce gelir kuralına istinaden yargı makamlarının denetimi ve kontrolü ile tarafları tatmin edici şekilde elde edilmesi hukuk devleti ilkesi ve hukuki dinlenilme hakkı açısından önem arz etmektedir.

Günümüz koşulları itibariyle idari yargı teşkilatlanmasının ülke genelindeki mevcut durumu, yargısal faaliyetlerin elektronik ortama aktarılmasına yönelik bilişim alanındaki teknolojik imkanlar göz önüne alındığı zaman tanık delilinin yüz yüze kuralına istinaden doğrudanlık ilkesi kapsamında idari yargı makamları tarafından dava dosyalarına aktarılması nitelikli ve usul hukukuna uygun bir tanık delilinin elde edilmesine olanak sağlayıp maddi uyuşmazlığın ispatlanmasını kolaylaştıracaktır.

Yargı makamlarına intikal eden uyuşmazlıklarda asıl amaç hukuk devleti ilkesine istinaden maddi gerçeğin hakkaniyet ve adalet ilkesine uygun bir şekilde çözümlenip toplumsal barışın korunması esastır. Bu kapsamda ayrı bir yargı kolu olan adli yargının tanık delili konusundaki ayrıntılı düzenlemeleri göz önüne alındığında bağımsız ve ayrı bir yargı kolu olan idari yargının da kendi yargılama faaliyetlerinin niteliğine ve yöntemine uygun düşen kural ve ilkeler kapsamında tanık delilini dikkate alıp uygulamaya yansıtması önem arz etmektedir.

Doktrindeki tespit ve değerlendirmeler ile yargı makamlarının tanık delilini dolaylı da olsa kararlarına gerekçe yapma durumu dikkate alınarak idari yargılama hukukunun niteliği ve yöntemiyle bağdaşır şe-

kilde mevzuat düzenlenmesinin yapılmasıyla tanık delilinin idari yargılama hukukuna kazandırılması adil yargılanma hakkının etkinliğinin sağlanması ve hukuk devleti ilkesinin güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AKINCI, Müslüm, Adil Yargılanma Hakkı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- AKKAN, Mine, “Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, 2015, ss. 555-609.
- AKMERCAN, Fatih, “Medeni Usul Hukukunda Tanık ve Tanıklık”, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2018, ss. 151-192.
- AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil, Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZGİNER, Murat/KAYA, Cemil, Türk İdare Hukuku, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- ARDIÇOĞLU, Artuk, “İdari Yargıda Tanık”, Yaklaşım Dergisi, Ankara, S. 215, Kasım 2010, ss. 297-303.
- ASLAN, Zehreddin, “Türk İdari Yargı Sisteminde Resen Araştırma İlkesi”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24, Ekim 2000-Mart 2001, ss. 53-58.
- BİLGİN, Hüseyin, İdari Davalar ve Çözüm Yolları, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- CEYLAN, Mahmut, İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.
- CEYLAN, Mahmut, “İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, S. 16, Aralık 2018, ss. 325-341.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, 10. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları (Fransa-Türkiye Mukayeseli Bir Deneme), Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.
- EVREN, Çınar Can, “İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, S. 1-2, 2008, ss. 701-723.

- GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel, İdare Hukukuna Giriş, 14. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.
- GÖKTÜRK, Neslihan, "Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272)", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, S. 1, 2016, ss. 347-409.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, 28. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- GÜMÜŞKAYA, Gamze, "Türk Vergi Yargılaması Hukuku'nda Duruşma", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXVI, S. 2, 2008, ss. 15-48.
- GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011.
- HONDU, Selçuk, "İdari Yargılama Usulünde 'Duruşma' Yapılması ve Uygulamadaki Durum", Danıştay Dergisi, S. 89, 1995, ss. 3-16.
- İÇER, Zafer, "Yalan Tanıklık Suçu (TCK m. 272)", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 18, S. 1, ss. 179-226.
- KAPLAN, Gürsel, "İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü Ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 1, 2014, ss. 33-46.
- KARAVELİOĞLU, Celâl, Açıklamalı, İçtihatlı ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- KIZIL, Muhammet, "Tanık İfadesi ve İnandırıcılık", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2014, ss. 396-408.
- KÜÇÜK, Çolpan Mücahit, "İdari Yargıda Tanık", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXV, S. 1, 2021, ss. 551-572.
- NOHUTÇU, Ahmet, İdari Yargı, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- OCAK, Memduh, "İdari Yargıda Duruşmanın Adil Yargılanması Açısından İncelenmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 145, 2019, ss. 349-367.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, Medeni Usûl Hukuku, 13. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

SARIASLAN, Osman, “Bireysel Başvuru Süreciyle Değişen Yargısal Paradigma Ve Adil Yargılanma Hakkı Ekseninde İdari Yargıda Re’sen Araştırma İlkesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C. 6, S. 12, 2018, ss. 647-692.

TANRIVER, Süha, Medeni Usûl Hukuku Cilt I, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

YILDIRIM, Turan, İdari Yargı, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

YILDIRIM, Ramazan/AVCI, Mustafa, Türk İdârî Rejimine Giriş, Astana Yayınları, Ankara, 2015.

YILMAZ, Dilşat, “Usul Ekonomisi İlkesi Çerçevesinde Türk İdari Yargılama Usulünde Sözlülük İlkesine İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIII, S. 2, 2019, ss. 267-320.

<https://www.lexpera.com.tr>